

Varietats inèdites dels diners de Barcelona d'Alfons I (1162-1196)

JOAN NOGUERA i MARTORELL

El diner de Barcelona d'Alfons I és una moneda força comuna, és a dir, coneguda des de molt de temps enrere i amb una evidència numismàtica que compta amb una gran quantitat d'exemplars, però fins ara ens era coneguda amb una gran uniformitat de lectures.¹ És cert que s'observaven variacions de dibuix, com en el gruix de la creu sobre pal de l'anvers o en el de la creu que talla la llegenda del revers o petites variacions en la tipologia de les lletres, però la llegenda, sempre uniforme, apareixia, invariablement, segons la forma següent:

a/ BARQINO
r/-CI-VI-RE-:X:-

Veiem que en el revers la X es troba acantonada de grups de dos punts situats verticalment, l'un damunt de l'altre. Mai no s'havia vist cap altra disposició d'aquests elements.² Darrerament, però, ha aparegut tot un seguit de variants en els elements que acantonen la X del revers, però també han aflorat variacions en la llegenda del revers, no pas en les lletres, sinó en la puntuació. Com veurem, hi ha a l'anvers peces amb el final o l'inici de llegenda marcat per dos punts o un punt i també hi ha, a voltes, punts intercalats a la llegenda. Pel que fa al revers, els dos punts poden ésser anells, punts sols, combinacions d'anells i punts o bé grups de tres punts disposats també verticalment. Hi ha, finalment, peces amb la X amb només un anell o un punt al final.

1. Apareix ja en tractats del s. XIX i fins i tot anteriors.

2. Victor LaFont va indicar dues d'aquestes variants, però sense descripció completa ni fotogràfica. Vegeu LA-FONT, Victor «Les monnaies de la Peninsule Ibérique trouvées en France, dans le Roussillon», *Acta Numismàtica* IV, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics (IEC), Barcelona 1974, p.265-272. Vegeu pàgina 266.

Els diàmetres d'aquestes monedes oscil·len entre els 17 i els 20 mm i els pesos els detallem per a cada varietat.

No hem trobat cap d'aquestes variants de lectura pel que fa als òbols o mitjos diners.

Pel que fa als diners, podem establir els grups i les varietats següents:

Tipus clàssic:

0-a/ BARQINO r/-CI-VI-RE-:X:- Pes mitjà: 0,96 g.

Varietat amb anvers regular i grups de 3 punts al revers:

1-a/ BARQINO r/-CI-VI-RE-·X·- Pes: 0,93 g.

Varietats amb 2 punts al final de la llegenda de l'anvers i variacions al revers:

2-a/ BARQINO: r/-CI-VI-RE- oXo - Pes: 0,83 g.

3-a/ BARQINO: r/-CI-VI-RE- ·X· - Pes: 1,02 g.

4-a/ BARQINO: r/-CI-VI-RE- ·Xo - Pes: 1,28 g.

5-a/ BARQINO: r/-CI-VI-RE- Xo - Pes: 0,75 g.

6-a/ BARQINO: r/-CI-VI-RE- X· - Pes: 0,79 g.

Varietats amb punts intercalats a la llegenda de l'anvers i variacions a l'anvers i al revers:

7-a/ BAR.QINO: r/-CI-VI-RE- ·X· - Pes: 1,16 g.

8-a/ BAR.QINO. r/-CI-VI-RE- ·Xo - Pes: 1,04 g.

9-a/ BAR.QINO r/-CI-VI-RE- ·X· - Pes: 0,87 g.

10-a/ B.AR.QINO r/-CI-VI-RE- ·X· - Pes: 0,89 g.

Tenim, doncs, 10 variants noves, però en el futur en podrien aparèixer encara algunes altres, perquè no hem pas exhaurit les possibilitats de combinació de les formes trobades a l'anvers amb les del revers.

1

2

3

4

5

L'aparició sobtada d'aquest estol de variants noves coincideix amb la notícia inconcreta però certa d'una troballa o potser dues amb abundància de peces. Només el tipus amb 3 punts acantonant la creu del revers sabem que ja era en una col·lecció catalana fa força temps. Això fa pensar que potser fins ara només coneixíem els exemplars regulars d'una emissió i que potser amb la nova o les noves troballes han aflorat els exemplars molt més variats d'una altra emissió, probablement de molt poc volum. Efectivament, si l'emissió dels tipus amb varietats hagués estat abundant, haurien aflorat molt abans i amb una certa abundància a l'evidència numismàtica actual algun dels seus exemplars. En canvi, si el volum fou baix, potser només la peça amb els 3 punts respon a aquesta representació. Val a dir, però, que hem pogut examinar un grup d'unes 70 peces amb variacions i en cap d'elles no hi hem vist el tipus amb els 3 punts.

La possibilitat de dues emissions en temps d'Alfons I ja fou plantejada per Botet, que trobà notícies de diners a una talla de 44 sous el marc i una altra de 54 sous el marc.³ En un treball del 1978, M. Crusafont féu un estudi de pesos de 60 diners d'Alfons I i trobà una distribució molt regular, al voltant d'un pes mitjà de 0,9664 grams i una sola peça que s'apartava d'aquesta família de pesos, al punt de deixar un espai buit a l'histograma, amb un pes de 0,72 g. Assenyalant que un sol pes no és prou significatiu, apuntava, però, que potser amb una població més àmplia de pesos podríem detectar dos grups de pesos de valors mitjans diferents.⁴

Poc més tard, P. Grierson, basant-se en dades del *Chronicon Barcinonense*, plantejà la hipòtesi d'una sola emissió en temps d'Alfons I. La diferència en les talles s'explicaria perquè els 44 sous per marc expressaria la talla oficial i els 54, la talla real aplicada a fi i efecte de compensar els guanys del sobirà i les despeses de fabricació.⁵

Segons ens diu M. Crusafont, una anàlisi dels pesos fet recentment amb les peces noves no acaba d'ésser determinant: hi ha més abundància de pesos baixos en les noves variants: 0,62; 0,68; 0,70; 0,72; 0,74; 0,74; 0,78, etc. però també n'hi ha de més alts com el d'1,29 que hem vist abans. D'altra banda, aquests pesos baixos els trobem en els tipus amb anells acantonant la X del revers, però en els que tenen un sol punt acantonant la X, el pes més baix és de 0,75 g (un sol cas), i els altres ja són de 0,82 g o més. Finalment, les mitjanes tampoc no tenen diferències prou notables com per poder fer una separació a talles diferents. Per tant, no hi ha, amb les dades actuals, elements suficients per tornar a la hipòtesi de dues emissions.

3. J. BOTET I SISÓ, *Les monedes catalanes*. Vol. II. Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 1909, p. 27.

4. M. CRUSAFONT, «L'òbol de Barcelona d'Alfons I i llegenda ANF REX no existeix». *Gaceta Numismática* 48, Asociación Numismática Española, Barcelona 19784, p. 33-41.

5. P. GRIERSON, «Notes sobre les primeres amonedacions reials a Barcelona: els termes bruneti, bossonaya i el Chronicon Barcinonense». A: *I Simposi Numismàtic de Barcelona*. Vol. II. Societat Catalana d'Estudis Numismàtics (IEC), Barcelona 1979, p. 278-287.

6

7

8

9

10

